

Sprede Træk til Belysning af europæiske og oversøiske Landbrugs Forhold fra 1870'erne til Nutiden.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab
den 30. Januar 1907 af Sekretær *H. Hertel*.

I den sidste Tredjedel af det forrige Aarhundrede var den europæiske Industris vældige Udvikling og det europæiske Landbrugs stærke Tilbagegang de Kendsgerninger, som overskyggede alle andre økonomiske Forhold. Det var i Aarene omkring 1870, at den almindelige Bevægelse i stærk og stigende Grad gik ad de industrielle Veje, de store europæiske Nationer vilde afkaste det industrielle Verdensherredømme, som England havde udøvet i Aarhundredets 2 første Tredjedele, og det lykkedes dem. Det lykkedes dem at fremkalde en industriel Udvikling af et saa stort Omfang som aldrig før set, og denne Udvikling er ikke standset, den vedvarer stadig, i vort Aarhundrede er den bleven universel, den er nu af samme Styrke i de Forenede Stater i Amerika, i Kanada, i Japan som i Evropa, den gør sig gældende i Australien, i Indien, i Ægypten, og intet tyder paa, at den har kulmineret. Der er stadig dukket ny og store Industrier op i de sidste 20—30 Aar, saaledes de elektriske Industrier (Befordrings-, Kraft-, Lys- og Telefonanlæg), Fabrikationen af Landbrugsmaskiner (Centrifuger, Meje-, Tærse- og Slaamaskiner), af Skrivemaskiner, Prospektkort, Cykler, Automobiler o. s. v. Og der vil stadig opstaa ny For-

nødenheder og med dem ny Industrier. Det er, som om Tidsaandens og Omgivelsernes Indflydelse driver alle til industriel Virksomhed, det er, som om den ene smitter den anden. Alle ønske at blive rige, og Handelen og Industrien føre lettest hertil. Og Fristelsen til at begynde en Industri eller udvide en bestaaende er saa meget større, som den industrielle Produktion saa at sige er uden Grænser — og heri adskiller den sig fra den landøkonomiske. Den Jord, som egner sig til Dyrkning, har sine af Naturen satte Grænser, Industriens Jord er derimod uden Grænser: man kan bygge saa mange Fabriker, opstille saa mange Tene og Væverstole, som man lyster — Produktionsmuligheden er ubegrænset. Ja, jo mere man producerer, desto mere trykker man de relative Omkostninger ned og desto bedre kan man konkurrere.

Vi tør da vedblivende — og dette er af den største Betydning, naar vi ville stille Horoskopet for det evropæiske Landbrugs Fremtid — regne med en industriel Udvikling. Som i Fortiden vil ogsaa i Fremtiden Industrien selvfølgelig faa daarlige Tider, blive underkastet Kriser, Overproduktion og Tab med midlertidige Indskrænkninger, men disse ville blive Undtagelserne. De voksende Befolkninger, den tiltagende Velstand, de ny opdukkende Fornødenheder ville stadig medføre ny Udviklingsmuligheder og bringe Industrien over dens døde Punkter.

Blandt de Udslag, som Industriens stærke Udvikling har givet sig, skal her blot fremhæves ét, nemlig den voksende Procentandel af den evropæiske Befolkning, som finder Beskæftigelse ved industriel Virksomhed. Følgende Tal belyse dette Forhold:

Af Befolkningen var følgende pCt. beskæftigede ved Landbrug, Industri, Handel m. fl. Erhverv:

	i Danmark:	
	1870	1901
Landbrug, Skovbrug, Mejeri o. lign.	52.3	41.4
Industri og Haandværk	25.8	29.5
Handel og Omsætning	6.8	11.3

	i Norge:	1875	1900
Landbrug		58.1	43.4
Industri		19.4	28.1
Handel og Omsætning		7.1	12.2
	i Sverige:	1870	1900
Landbrug og Fiskeri		71.9	55.3
Industri (herunder Bjærgværksdrift og Skovbrug).....		14.7	27.1
Handel og Samfærdsel.....		5.1	10.5
	i Tyskland:	1882	1895
Landbrug og Fiskeri		42.4	35.7
Industri og Bjærgværksdrift.....		37.6	42.3
Handel og Samfærdsel		10.7	12.2
	i Østrig:	1890	1900
Landbrug og Skovbrug		55.9	52.4
Industri		25.8	26.8
Handel og Samfærdsel.....		8.8	10.0
	i England og Wales:	1881	1901
Landbrug og Fiskeri		12.4	8.5
Industri og Bjærgværksdrift.....		57.8	59.0
Handel og Samfærdsel		9.9	13.0

Medens Industrien, om end underkastet Kriser og midlertidige Stilstandsperioder, har udviklet sig stærkest i den sidste Menneskealder, har, som bekendt, det evropæiske Landbrug lidt under en langvarig og ondartet Krise, fremkaldt ved den internationale Landbrugshandels storartede Udvikling og det af denne foranledigede stærke Prisfald paa Landbrugsprodukter. Det er i 1870'erne, at Østevropas og de oversøiske Landes Kornkamre aabnes for Evropa og i 80'erne, at deres Kvægrigdomme saa at sige blive bevægelige ved Transportmidlernes Udvikling, ved Fragtsatsernes Nedsættelse og en Række betydningsfulde Opfindelser (Frysningsmetoder, Opbevaringsmaader o. s. v.). Det vilde føre for vidt at gaa i Detailler, hvad Konkurrencens Opstaaen, Udvikling og Følger angaar, kun enkelte Tal til Belysning heraf skulle anføres.

De første Lande, hvis vældige Korntilførsler vakte Uro inden for det evropæiske Landbrug, vare Nordamerikas forenede Stater og Rusland. I det første Land havde Jærnbanebyggeriet før 1873 aabnet store Strækninger for Kulturen, som nu ved de ny opfundne eller forbedrede Landbrugsmaskiners Hjælp bleve opdyrkede. Medens Fristaternes samlede Udførsel af Korn og Mel endnu i 1868—69 kun beløb sig til ca. 40 Mill. Bushels*), udgjorde den i de følgende Aar alene af de 2 Hovedkornsorter Hvede og Majs følgende Mængder:

i Gennemsnit af:	Hvede:	Majs:
1875/76—1879/80	88.7 Mill. Bush.	78.1 Mill. Bush.
1880/81—1884/85	101.5 —	54.6 —
1885/86—1889/90	65.3 —	60.0 —

Ogsaa Jærnbanenettets Udvikling bevirker, at Rusland fra 1870'erne sender stigende Mængder Korn til de evropæiske Markeder. Medens Udførselen af Korn og Mel i Gennemsnit af Femaaret 1866—70 var et Par og tyve Millioner Tønder, var den i Femaaret 1876—80 vokset til ca. 49 Mill. Tdr. og 1885—89 til ca. 69 Mill. Tdr. (ca. 96 Mill. Hektoliter).

Ligeledes vokser Hvedeudførselen fra Britisk Indien stærkt i 1870'erne. I Tiaarets Begyndelse var den kun 6 à 700,000 engelske Centner**), men den stiger hurtig og var i Gennemsnit af Femaarene:

1875/76—1879/80	3.6 Mill. eng. Ctnr.
1880/81—1884/85	15.7 —
1885/86—1889/90	17.7 —

Foruden disse 3 Lande kom i Løbet af 1870'erne en Del andre Stater til at deltage i Evropas Kornforsyning, saaledes Algier og Ægypten, Avstralien, Kanada, Chile, Tunis og endnu flere.

*) 1 Bush. = ca. 2.1 Skp.

**) 1 eng. Ctnr. = 101.6 danske Pund.

Denne stærkt voksende Kornkonkurrence paa de evropæiske Markeder bevirkede et betydeligt Prisfald, der er belyst i nedenstaaende Tabel. I 4 af Evropas Hovedlande, England, Frankrig, Preussen og Østrig, vare Priserne følgende*):

England
(sh. og d. pr. imp. Quarter):

	Hvede:	Byg:	Havre:
1871—80	51.0	37.1	25.3
1881—90	35.4	28.8	19.2
1891—1900	28.3	25.0	17.6

Frankrig
(Frcs. pr. Hektoliter):

	Hvede:	Byg:	Havre:	Rug:
1871—80	23.09	13.12	10.15	15.11
1881—90	18.89	11.26	8.96	12.59
1891—1900	14.77	10.74	8.45	10.79

Preussen
(Silbergroschen (= $\frac{1}{10}$ Mark) pr. Hektoliter):

	Hvede:	Byg:	Havre:	Rug:
1871—80	167.4	99.8	60.7	132.1
1881—90	133.7	88.2	58.5	104.9
1891—1900	121.2	85.2	58.5	98.6

Østrig
(Gylden pr. Hektoliter):

	Hvede:	Byg:	Havre:	Rug:
1871—80	10.03	5.88	3.01	6.60
1881—90	7.50	5.85	2.71	5.54
1891—1900	7.08	5.26	2.54	5.33

Den vigtigste Kornsort, Hveden, faldt paa Verdens vigtigste Importmarked, England, fra 70'ernes til 90'ernes Begyndelse med næsten 43 pCt.!

*) »Die Getreidepreise im 19. Jahrhundert« i »Jahrbücher für Nationalök. u. Statistik, III Folge, 29. B.

Da Korntilførslerne begyndte at vokse i saa enorm en Grad og Priserne at falde, havde det evropæiske Landbrug dog den dyriske Produktion at falde tilbage paa. Men længe skulde det ikke vare, inden ogsaa denne Gren af Landbruget blev draget med ind i Krisen. Det er fra 70'ernes sidste Halvdel, at Tilførslerne af animalske Produkter tog et stærkt Opsving, først fra de Forenede Stater og derefter fra Argentina, noget senere fra Kanada, Algier og Australien. De Forenede Stater udførte saaledes:

Gennem- snit af Fem- aarene	Horn- kvæg	Svin	Faar	Flæsk og Skinker	Oksekød	Svinekød
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
18 ⁷¹ / ₇₅	39,459	77,632	79,213	287	37 ¹ / ₂	57 ¹ / ₂
18 ⁷⁶ / ₈₀	100,222	64,200	179,648	583	87 ¹ / ₂	75 ¹ / ₂
18 ⁸⁵ / ₈₉	141,482	54,696	161,295	403	155 ¹ / ₂	73 ¹ / ₂

I 70'ernes Slutning bragte Argentina sin Udførsel op til mellem 60 og 70 Mill. Pd. Kød og over 100,000 Stkr. Hornkvæg aarlig. I Januar 1880 gjorde Australien det første Forsøg paa at udføre frisk Kød til Evropa. Forsøget lykkedes, og nu brød den australske Konkurrence med ind over Evropa. Regner man 70 (eng.) Pund lig et Faar, svarede Udførselen i 1881 til ca. 77,000 Faar, i 1885 til 533,000 og i 1889 til 1,112,700 Stkr. Senere fulgte andet Kød efter, Harer, Fjerkræ, Uld, Ost etc., og fra 1890'ernes Begyndelse Smør.

Ogsaa Priserne paa de animalske Produkter begyndte da i 1870'ernes Slutning at falde, om end ikke saa meget som Kornpriserne. Tager man den Sauerbeckske Sammenstilling af 45 Varer, blive med Tiden 1866—77 som Udgangspunkt (= 100) de procentiske Indextal for Englands Vedkommende følgende:

	Prisen i England var for	
	vegetabiliske Levneds- midler	animalske Levneds- midler
1866—77	100	100
1878—87	79	95
1888—97	62	81

Konkurrencen, som saaledes opstod pludselig og voldsomt, gav sig skæbnesvangre Udslag. Den forarsagede, at i Storbritannien gik store Arealer ud af Kultur — siden 1890 ca. $\frac{1}{2}$ Mill. Acres —, at i Preussen naaede Tvangssalgenes Antal i 1887—92 op til over 12,000, at Italiens Landejendomme i Tusindvis gik over til Byernes Kapitalister, at Belgiens smaa Selvejere bleve fortrængte af Forpagtere o. s. v. Fælles i alle Lande var Jordens Priskald og Gældens Stigning. Man anslog, at Nedgangen i Jordværdien i 80'ernes Tiaar i Frankrigs forskellige Provinser veklede mellem 30 og 50 pCt., at den i Sverige var 20—25 pCt., i England 24 pCt. og i Skotland 20 pCt. For Danmarks Vedkommende beregnes fra 1885 til 1894 Nedgangen i Hartkornets Værdi til $\frac{1}{6}$ (ca. 17 pCt.) uden Besætning og Inventar. Hvor meget Landbrugets Prioritetsgæld er vokset i Nutiden, kan ikke angives, thi de forskellige Landes Statistik skelner ikke mellem Laan paa Landejendomme og Laan paa Købstadejendomme. Men hvad der foreligger, godtgør imidlertid, at Gælden er vokset stærkt i de sidste 20—30 Aar, og det er enorme Summer, der nu ere laante af Landbruget. I Følge en tysk Forfatter, Dr. F. Hecht, udgjorde ved Slutningen af Aaret 1897 det samlede Beløb af de i Evropa (indbefattet den ikke-evropæiske Del af Rusland) cirkulerende Kreditforenings- og Hypothekbankobligationer over 19 Milliarder Mark*).

Fælles i alle Lande var endvidere den stærke Folkestrømning, der i disse Aar gik fra den fredelige Landsby til Storstederne. Fra Landbefolkningen bleve de Indu-

*) Felix Hecht: »Der Europäische Bodenkredit«.

stridrivendes Skarer i Byerne rekruteret, og samtidig med, at Konkurrencen med de oversøiske Landes Masseproduktioner indtrængende manede det evropæiske Landbrug til at gaa over til en mere intensiv Drift, svigtede ofte den nødvendige Forudsætning herfor: den tilstrækkelige Arbejdskraft. Statssekretæren i det tyske Udenrigsministerium udtalte ved Behandlingen af det sidste Toldlovsforslag i Rigsdagen, at Landarbejdernes Tal i Tyskland i 1890'erne var gaaet tilbage med 400,000. Fra 1896—1901 formindskedes i Frankrig Landbefolkningen med 895,000 Mennesker, af Formindskelsen skyldtes de 35,000 Dødsfaldenes Overvægt over Fødslerne, Resten Bortvandring. I England og Wales er Antallet af Landarbejdere fra 1881—91 gaaet ned med 9 pCt., i det næste Tiaar med 15.1 pCt. I Tiden fra 1880—90 aftog i Danmark Landbefolkningen i 8 Amter o. s. v. Denne stærke Aareladning har bevirket en for Landbruget saare følelig Stigning af Arbejdslønnen, en Stigning, der i de fleste Lande beløber sig til over 100 pCt. i Tiden fra 1870'erne til Nutiden.

Det ved Verdenshandelens Udvikling og fjærne Rigers øgede Kultur fremkaldte Prissald lagde da i en Række Aar et knugende Tryk paa det evropæiske Landbrug; saa mange Familier maatte forlade Hus og Hjem, at det i ikke faa Stater følte som en Landeulykke, og det manglede ikke paa Spaadomme om, at i Løbet af en eller to Generationer vilde Evropas Bondestand ikke mere eksistere.

Hurtig vakte Landbrugets Nødstilstand Statsmændenes og Politikernes Opmærksomhed, de ledende Mænd ængstedes ved at se Landbrugets Velfærd blive undergravet og ved de økonomiske og sociale Farer, dette rummede. I de store Industrilande vandt Socialismen stærk Udbredelse, og revolutionære og anarkistiske Bevægelser bragte Statsmændene med Ængstelse til at se det bedste Bolværk mod disse, en økonomisk velstillet Bondestand, smulre hen. Fyrst Bismarcks Ord om, at

han betragtede det som en Regerings fornemste Opgave at beskytte og styrke Bondestanden, thi saa længe den sidder paa egen Grund med taaleligt Udbytte, vil Socialdemokratiet ikke blive nogen herskende Faktor, fandt Genlyd Evropa over. Der blev indledet en Agrarpolitik, der i Omfang og Betydning maa sidestilles med den Landbopolitik, der førtes i Evropa 100 Aar tidligere, i Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Denne Agrarpolitik har selvfølgelig haft en noget forskellig Karakter i de forskellige Lande, men i store Træk gør dog en fælles Tendens sig gældende i den.

Fælles for de fleste Stater er saaledes den Toldbeskyttelse, man i stigende Grad lod Landbruget blive til Del. Vi vide alle, at i Tiden 1860—75 gjorde Frihandelsprinciperne stadigt Fremskridt i Evropa og prægede dets Toldlove, det europæiske Toldtraktatsystem hvilede paa Anerkendelsen af Frihandelen som i og for sig naturlig, og det var Forbrugernes Interesser, det hævdede. Men Omslaget kom med en paafaldende Hurtighed, med forbavsende Hast fik Protektionismen Overtaget i Evropa og blev Producenternes Interesser skudt i Forgrunden. Allerede i 1878 vedtoges en østrigsk-ungarsk Toldtarif med afgjort Beskyttelsespræg, og Aaret efter gennemførtes den berømte tyske Toldtarif af 15. Juli, der indførte en Række Toldpaalæg og Toldforhøjelser paa industrielle Varer, der genindførte Told paa Korn, Bælgfrugter, Kvæg og Kød, Fedt, Æg, Tømmer og kæmmet Uld, og forhøjede Tolden paa Humle, Smør og Ris. Det var særlig Hensynet til Landbruget, der spillede en Rolle under Forhandlingerne om Toldloven, man mente, at den da begyndte oversøiske Konkurrence vilde ruinere det europæiske Landbrug, og at de ved Ruslands og Nordamerikas Konkurrence fremkaldte lave Priser tilsidst vilde umuliggøre Dyrkningen af tysk Jord, hvis man ikke beskyttede Landbruget mod den. Agrarerne gik med til den industrielle Tolds Forhøjelse for i en kraftig udviklet Industri at faa en købedygtig inden-

landsk Efterspørger til dets Produkter. Saaledes kom den Alliance i Stand mellem Landbrug og Industri, der, trods stærke Rivninger, hidtil har holdt, og der i 1885, 1887 og 1902 førte til en Række Toldforhøjelser paa Landbrugets Produkter.

Eksemplet fra Tyskland smittede: Østrig-Ungarn dels forhøjede, dels indførte ny Beskyttelsessatser paa Landbrugets Produkter 1882 og 1887, Frankrig forhøjede 1885 Tolden paa Hvede, Hornkvæg og Kød og indførte Told paa Rug, Byg og Havre, og det gik til ny Toldforhøjelser i 1891, 1898 og 1903. I Aarene 1883 og 1887 vedtog Italien en gennemført Landbrugsbeskyttelse, i 1888 fulgte Sverige Eksemplet, og samme Aar vedtog Norge en moderat Landbrugsbeskyttelse, som det skærpede i 1897 og 1905. Ogsaa Spanien og Portugal, Schweiz, Belgien, Rumænien, Bulgarien, Serbien og Grækenland søgte ved Toldbeskyttelse at komme deres Landbrug til Hjælp, og selv England tog i Begyndelsen af 1890'erne forskellige Bestemmelser med Hensyn til Indførselen af levende Kreaturer, der vel sagdes at være dikterede af hygiejniske og veterinær-politiske Grunde, men som dog faktisk gav det britiske Landbrug nogen Beskyttelse*).

I ikke faa Stater søgte man dernæst at hjælpe Landbruget ved Grundskatternes Afskrivning eller Ophævelse. Saaledes begyndte Sverige i 1885 den Afskrivning, der 19 Aar senere førte til Grundskatternes fuldstændige Bortfalden, saaledes ophævede Preussen i 1893 Grund- og Bygningsskatten som Statsskatter og overførte dem til Kommunerne, medens andre tyske Stater, Rusland og Frankrig gentagne Gange nedsatte Grundskatterne. Italien og Holland reviderede dem, hvorved de kom til at virke mere rationelt og retfærdigt end hidtil, og i 1903 ophævede Danmark sine Hartkornsskatter til Staten.

*) Man maa selvfølgelig i denne Forbindelse se bort fra den engelske Lov af 15. April 1902, der lagde Indførselstold paa Korn. Tolden var en ren fiskal Foranstaltning og bortfaldt atter fra den 1. Juli 1903.

I Storbritannien, hvor den oprindelige Grundskat nu for største Delen er afløst og hvor Jordens Udbytteevne væsentligst rammes gennem Indkomstskattens Afdelinger A og B, er der for godt en halv Snes Aar siden givet Farmerne visse Skattelettelser og Lejlighed til at faa Skatten bestemt efter deres virkelige Indtægt.

Endvidere har Lovgivningsmagten i flere Stater søgt at standse den for Landbruget saa skadelige Bortvandring fra Land til By, man har søgt paany at knytte Arbejderne til Jorden ved at lette dem Erhvervelsen af smaa Lodder. I England tillade saaledes de grundlæggende Love af 1887 (The Allotments Act) og 1892 (The Small Agricultural Holdings Act) Myndighederne at købe eller betingelsesvis at ekspropriere Jord for at udstykke den i Jordlodder til Arbejderne til Salg eller til Leje. Preussen har ved Lovene om »Rentgüter« af 1890 og 1891 søgt at danne en fast, bosiddende Landarbejderstand og forøge Antallet af smaa og middelstore Bondebrug. Den norske Stat begyndte allerede i 1890 at træffe Foranstaltninger for at modvirke Bortvandringen fra Landet, og i 1903 blev der oprettet en Arbejderbrug- og Boligbank, der bl. a. har til Formaal at skaffe Landarbejderne bebyggede Jordlodder. Ved Lovene af 24. Marts 1899 og 22. April 1904 har Danmark og ved Loven af 17. Juni 1904 har Sverige lettet Landarbejderne Erhvervelsen af Husmandsbrug. Ogsaa den franske Stat synes nu at ville opmuntre til Dannelsen af Smaaejendomme for Arbejdere, i Fjor har saaledes Regeringen forelagt og Deputeretkamret vedtaget et Lovforslag, der ved Bestemmelser, bl. a. til Sikring mod Udpantning for Gæld, tilstræber at bevare Smaaejendomme (til en Maksimumsværdi af 8000 Frcs. for selve Ejendommen og 2000 Frcs. for Mobilier og Redskaber) i Ejerens og hans Families Besiddelse.

I flere Lande har man indført Reformen paa Landbrugskreddittens — baade Real- og Personalkreddittens — Omraader (Danmark ved L. af 26. Marts 1898 om Begunstigelser for landøkonomiske Forskudsforeninger og

ved L. af 6. April 1906 om Oprettelsen af en Hypothekbank), man har draget Omsorg for en lempeligere, mere skaanselsfuld Behandling af forgældede Ejendomme og søgt ved strænge Bestemmelser at komme Landaageren til Livs. For ved Arveskifte at undgaa Landejendommenes Overbebyrdelse med Gæld, har man i flere sydtyske Stater fastsat, at deres virkelige Værdi, Produktionsværdien, skal lægges til Grund for Arvens Regulering*). I ikke faa Stater er det landøkonomiske Forsikringsvæsen fremmet ved Statens Initiativ eller er der vedtaget Love for at beskytte Landbruget mod Forfalskninger af vigtige Forbrugsgenstande (Danmark f. Eks. ved Lov af 26. Marts 1898 om Handel med Gødnings- og Fødestoffer), mod smitsomme Sygdommes Udbredelse eller for at forhindre, at fremmede Produkter eller Surrogater sælges under falsk Flag. Jeg skal i sidste Henseende blot minde om Margarinelovgivningen til Beskyttelse af Smørret, til hvilken Danmark tog Initiativet saa tidligt som i 1885. Til Landbrugets Dygtiggørelse er der bevilget store Summer, der gives betydelige aarlige Tilskud til Landbohøjskoler og Landbrugsskoler; Forsøgslaboratorier og Planteforsøgsstationer ere oprettede, og ikke faa Stater have i den sidste Snes Aar ansat en Stab af landøkonomiske Konsulenter til Vejledning og Støtte for det daglige Arbejde i Stald og Mark. Ved Pengepræmier have enkelte Stater søgt at opretholde Dyrkningen af visse Kulturer (t. Eks. Frankrig Dyrkningen af Hør og Hamp), og den stærke Udvikling, der har fundet Sted paa Transportvæsenets Omraade, har i betydelig Grad været dikteret af Hensyn til hurtig og rationel Forsendelse af Landbrugets Produkter. De her fremdragne Eksempler turde være tilstrækkelige til at vise, at der i det 19. Aarhundredes Slutning fandt et betydningsfuldt

*) Den i 1906 indførte Arveafgift for det tyske Rige beskatter Land- og Skovbrugsejendomme efter deres Udbytteværdi og ikke efter deres Værdi i Handel og Vandel; Loven eftergiver en Fjerdedel af Afgiften for den Arv, der bestaar i saadanne Ejendomme og begunstiger ogsaa paa anden Maade Landbruget.

Gennembrud Sted paa Agrarpolitikens Omraade, en dybere Værdsættelse af Grundbesiddelsens Natur og af Landbefolkningens Betydning gjorde sig gældende, en Værdsættelse, der ogsaa gav sig Udslag i Oprettelsen af Landbrugsministerier i en Række Stater. Saaledes fik Frankrig sit Landbrugsministerium i den nuværende Form, d. v. s. som et specifikt Ministerium alene for Landbruget, ved Dekreter af 1881 og 1882; England fik sit Landbrugsministerium i Aaret 1889, Rusland 1893, Danmark 1896, Norge og Sverige 1900.

Man tør vel sikkert gaa ud fra, at denne maalbevidste og omfattende Agrarpolitik, der i Nutiden er ført i Evropa, har styrket Modstandskraften hos Landbruget og bidraget til at holde, hvad der var sundt og levedygtigt i dette, oven Vand. Selve de strænge Tider have efterhaanden lært det europæiske Landbrug at indrette sig paa bedre Vis end forhen, og atter har den gamle Sætning bekræftet sig, at Nøden er den bedste Læremester. Thi Nøden forøgede Landbrugernes Energi og skærpede deres Intelligens, den tvang dem til at finde ny Midler og ny Fremgangsmaader, til at gøre Produktionen saa økonomisk som mulig og til i en hidtil ukendt Maalestok at slutte sig sammen i Foreninger til Fremme af Formaal, der bedst eller alene løses ved forenede Kræfter.

Da den østevropæiske og nordamerikanske Konkurrence brød ind over det europæiske Landbrug, havde dette i ca. 40 Aar haft gode Kaar. Følgen var, at mangfoldige Landmænd sad for dyrt paa deres Gaarde. Naar man købte under de opadgaaende Konjunkturer, som alle ventede skulde vedvare, var man tilbøjelig til saa at sige »at kapitalisere Haabet«, til at give mere for Ejendommene, end de virkelig vare værd, idet man haabede paa deres fortsatte Værdistigning. Da saa Nedgangen kom hurtig og uventet, sad mange Landmænd der med den store Gældsbyrde, som de uden Vanskelighed havde kunnet forrente, hvis de gode Tider havde holdt sig, men som nu lagde et stærkt Tryk paa dem og ofte tvang dem

til at forlade Gaardene. Men efterhaanden som Aarene ere gaaede, har dette Forhold forbedret sig, Antallet af dem, der have købt Ejendom til moderate Priser, er vokset Aar for Aar, det vil sige, at det evropæiske Landbrugs Forrentningsbyrde nu er bleven mindre trykkende.

Et Forhold, der allerede nu mærkes, og som i stigende Grad vil gøre sin Indflydelse gældende, er Evropas stærkt voksende Befolkning. Evropas Folkemængde var:

Omkring 1870	305,396,000
— 1900	400,386,000
Tilvækst pro mille i Tiaaret 1890—1900	9.89

Evropas Befolkning vokser altsaa nu for Tiden med ca. 4 Mill. Mennesker om Aaret, Forbruget af Levnedsmidler tiltager derfor stærkt for hvert Aar, og dette ikke blot fordi Befolkningen vokser, men ogsaa fordi Tilvæksten hovedsagelig er kommen Byerne til Gode. I de fleste Lande er det nemlig konstateret, at Bybefolkningens Forbrug af flere af de dyrere Levnedsmidler er større end Landbefolkningens. Stædernes stærke Fremgang er jo endvidere ensbetydende med, at de evropæiske Landbrugs Hjemmemarkeder faa en stadig større Betydning. Til Belysning af, hvorledes Befolkningen tidligere og nu fordeler sig mellem Land og By, skal jeg anføre nogle Tal fra enkelte Hovedlande. I pCt. af Totalbefolkningen var Bybefolkningen:

i Østrig:		i Frankrig:	
1843	18.9	1871	27.3
1891	32.5	1900	ca. 40.0
i England og Wales:		i Tyskland:	
1871	61.8	1871	36.1
1891	72.1	1885	47.7
1901	77.0	1901	54.3
i Danmark:		i Rusland:	
1870	24.9	1867	10.6
1890	33.4	1897	13.0
1906	39.5		

I Rusland ere Byerne i 30 Aar voksede fra 8.1 ti 16.8 Mill. Mennesker og i Tyskland fra 14.8 til 30.6 Mill. Mennesker, i disse 2 Stater altsaa tilsammen med ca. 25 Mill. Mennesker! I England og Wales udgør Bybefolkningen nu over $\frac{3}{4}$ af den samlede Befolkning, i Frankrig snart op mod Halvdelen o. s. v. Det vil med andre Ord sige, at de bedste Markeder, de, der ligge det evropæiske Landbrug nærmest, og paa hvilke det har det største Forspring for de fremmede Konkurrenter med Hensyn til Transportomkostninger og Forsyningen af fine, for de lange Afstande følsomme, Produkter, vokse stærkt i Betydning for hvert Aar, der gaar.

Paa Grund af Befolkningens Tilvækst stiger altsaa Forbruget af de almindelige Levnedsmidler stærkt hvert Aar. Regner man med runde, men vistnok lave Tal, Forbruget af Brødkorn (Hvede og Rug) til 300 Pd. og af al Slags Kød til 70 Pd. pr. Individ om Aaret*), kræver Europas Befolkning for Tiden hvert Aar en Merforsyning af Brødkorn paa ca. 1200 Mill. Pd. — eller omtrent en Merforsyning af Størrelse som Danmarks aarlige Høst af disse 2 Kornsorter — og af Kød paa ca. 280 Mill. Pd.

Dertil kommer, at Forbruget af de almindelige Levnedsmidler sikkert har en Tendens til forholdsvis at stige, til at stige pr. Individ af Befolkningen. Vel er Consumenten af de gængse Fødemidler ikke saa elastisk, som t. Eks. af Industriartikler og Luksusvarer, men de brede Befolkningslags større Købeevne har i de sidste Tiaar medført et forøget Forbrug af Levnedsmidler; man lever nu bedre og rigeligere end i 1870'erne og 80'erne. I Storbritannien og Irland er saaledes t. Eks. det gennemsnitlige Kødforbrug pr. Individ fra 1872—75 til 1901—04 steget fra ca. 44 Kg. til ca. 55 Kg., det er med omtrent 22 pCt., Forbruget af Mælk (som raa Mælk, Smør, Ost

*) I 1890'erne beregnedes i Storbritannien og Irland Hvedeforbruget til 168 Kg. pr. Individ, i Østrig-Ungarn til 110 Kg. Hvede og 79 Kg. Rug, i Frankrig til 206 Kg. Hvede; Kødforbruget i Storbritannien og Irland til 122 lbs., i Frankrig til 70 Pd., i Sachsen til ca. 80 Pd. o. s. v.

og Margarine) fra 1876—78 til 1894—96 fra 65 til 75 Gallons pr. Individ, ligesom det er konstateret, at Forbruget af Hvede, Æg og andre Fødemidler relativt taget maa være vokset ret betydelig i Nutiden. Ogsaa fra andre Lande foreligger der Oplysninger, der vise, at Forbruget af forskellige Levnedsmidler er tiltaget ret betydelig*).

I enkelte evropæiske Lande har Høstudbyttet kunnet holde Skridt med Befolkningens Tilvækst, men i de fleste Stater har dette ikke været Tilfældet, og for Evropa under ét er det relative Høstudbytte stadig gaaet ned siden 1870'erne. Lades imidlertid Rusland, Ungarn, Galizien og Bukovina, Bosnien, Herzegovina og Staterne paa Balkanhalvøen ude af Betragtning, da disse Landes Statistik, i alt Fald for Begyndelsen af det her omhandlede Tidsrum, næppe er synderlig paalidelig, finde vi, at det øvrige Evropas Høstudbytte af Hvede, Rug, Byg, Havre og Majs var i Kilogram pr. Individ:

i Gennemsnit af

1871—75	321	1886—90	296
1876—80	307	1891—95	292
1881—85	303	1896—1900	292

Nu er der næppe megen Udsigt til, at der i Fremtiden vil ske en Forandring i dette Forhold, thi det er ikke megen Jord, der endnu er uopdyrket og egner sig til at komme under Ploven. Et forøget Høstudbytte vil kræve Anvendelsen af mere Arbejde og Kapital, men det af-tagende Udbyttes Lov vil bevirke, at under givne Forhold vil der altid være en Grænse, udover hvilken en mere intensiv Dyrkning bringer for ringe en Forøgelse af Høstudbyttet til at blive rentabel.

Hvad Evropas Kreaturbestand angaar, gælder det samme som for dets Høstudbytte, den viser en relativ

*) Jfr. Die Konsumtion der wichtigsten Kulturländer in den letzten Jahrzehnten, von Kurt Apelt (Berlin 1899).

Tilbagegang. Jeg har ikke for det samlede Evropas Vedkommende kunnet finde Tal fra tidligere Aar, der lade sig sammenligne med Tallene nu. Men se vi paa Tallene for den relative Kreaturbestand i en Del Stater, vise de Tilbagegang i de sidste Tiaar. Der fandtes saaledes pr. 1000 Indbyggere i Slutningen af 1870'erne (eller Begyndelsen af 80'erne), i Slutningen af 80'erne (eller Begyndelsen af 90'erne) og i Nutiden :

	Af Hornkvæg	Af Faar	Af Svin
I Danmark	747—683—731	791—573—348	269—361—579
- Norge	563—500—430	933—708—452	56— 60— 75
- Sverige	495—494—496	305—292—224	98—121—156
- Tyskland	345—355—338	419—275—173	201—246—300
- Storbrit. og Irland	298—269—268	826—772—697	101—101— 96
- Nederlandene	340—335—309	167—174—121	100—109—164
- Frankrig (ikke voksende Befolkn.)	308—349—382	574—591—473	166—152—184
- Belgien	251— ? —248	66— ? — 34	117— ? —170
- Italien	168—164— ?	302—227— ?	41— 59— ?
- Østrig }	367—368— $\left\{ \begin{smallmatrix} 365 \\ 371 \end{smallmatrix} \right\}$	$\left. \begin{smallmatrix} 361—390— \\ 447 \end{smallmatrix} \right\}$	$\left. \begin{smallmatrix} 182—208— \\ 404 \end{smallmatrix} \right\}$
- Ungarn }			

I det hele og store viser altsaa kun Antallet af Svin en Tilvækst, der har været større end Befolkningens.

Allerede for en Menneskealder siden kunde mange af Evropas Stater ikke forsyne sig selv med Levnedsmidler, og med den industrielle og handlende Befolkningens stærke Tilvækst er Evropa, og særlig da det tæt befolkede Mellem- og Vesteuropa, i stigende Grad bleven afhængig af Tilførsler udefra.

I Slutningen af 1870'erne vare følgende evropæiske Lande kornudførende: Rusland, Østrig-Ungarn, de nedre Donaulande, Danmark, Sverige og Spanien, medens flere Lande stode paa Vippen mellem at udføre og indføre.

Ikke blot ere de sidste nu blevne afgjort kornimporterende, men det samme gælder Danmark, Sverige og Spanien. Af korneksporterende Lande er der i Evropa nu kun Rusland, Donaulandene og Ungarn tilbage, og tager man det østrig-ungarske Toldomraade under ét, er dets Udførselsoverskud stærkt aftaget, ja et enkelt Aar (nemlig 1904) havde det endog et Indførselsoverskud. Grunden hertil maa i det væsentlige søges i Industriens stærke Udvikling, der i den nyeste Tid ogsaa har taget Fart i de tidligere industrifattige Dele af Riget.

Til Belysning af det stærkt stigende Kornforbrug skal jeg anføre, at Merindførselen af Korn til de evropæiske Importlande var i Gennemsnit af de 4 Aar 1881—82 og 1903—04 følgende:

	Hvede	Rug	Byg	Havre	Majs
	i Mill. Kg.				
1881—82	6870	906	1116	885	2259
1903—04	13032	1520	3778	1578	5185

Omsætningsforholdene med Hensyn til animalske Produkter ere mere uensartede i de forskellige Lande end m. H. t. Kornsorterne. Medens altsaa hele Evropa, med Undtagelse af det østlige, i stigende Grad indfører Korn, have adskillige Lande enten Eksport eller i hvert Fald stagnerende Import af animalske Produkter, medens andre Lande have en stærkt stigende Indførsel. Dette staar selvfølgelig i Forbindelse med, at Fordringerne til dyriske Næringsmidler ere forskellige i Evropas nordligere og sydligere Egne, saaledes er jo t. Eks. Smør en daglig Nødvendighedsartikel i Nordevropa og den nordligere Del af Mellem- og Vestevropa, derimod en Luksusartikel i de sydligere Lande. Det er derfor vanskeligere at stille en fælles Oversigt op her end ved Kornhandelen, men naar man betragter de forskellige Landes Omsætning, faar man dog et tydeligt Fingerpeg af, i hvad Retning Udviklingen gaar.

Storbritannien er, som bekendt, det store Indførselsland, det egentlige Verdensmarked, for de animalske Fødemidler. Medens Kornimporten fra de oversøiske Lande spreder sig over de fleste evropæiske Stater, gaa de dyriske Stoffer i langt den overvejende Grad til England, hvis voksende Byer og Industricentra stadig kræve større og større Tilførsler. Befolkningens Evne til at konsumere vokser med dens Velstand, og Statistiken viser, at England i uformindsket, ja i forøget Grad har kunnet og stadig kan optage Overskudsproduktionen af dyriske Levnedsmidler fra en hel Række Stater. Jeg skal ikke her gaa nærmere i Enkeltheder, thi der gøres jo stadig herhjemme Rede for Storbritanniens Indførsel af Landbrugsvarer.

Ved Siden af Storbritannien er der nu i den sidste halve Snes Aar opstaaet ny, store Verdens-Industricentra, først og fremmest Nordamerikas forenede Stater og Tyskland, der stærkt have begyndt at paavirke Handelen med animalske Levnedsmidler. Endnu til over Midten af det 19. Aarhundrede havde Tyskland et Overskud af Korn til Udførsel, men i 50'erne behøvede det Import af Rug, i 70'erne dernæst først af Byg og Havre, senere af Hvede. Af Kreaturer havde Riget en Overskudsudførsel lige til 80'ernes Slutning, men fra 1889 indtræder der et brat og stærkt Omslag med voksende Overskudsimport. Ogsaa af dyriske Produkter har Tyskland nu en stor Nettoindførsel, og selv af Smør, af hvilket det endnu i 90'ernes Begyndelse havde en betydelig Udførsel, indfører det siden 1895 mere, end det udfører. Kun af Faar har det en, rigtignok stærkt aftagende, Overskudsudførsel. Til Belysning af Omslaget i Tysklands Omsætning med animalske Varer anføres paa næste Side nogle Tal for Ind- og Udførsel for Aaret 1878 og Aarene 1903 og 04.

Frankrigs Befolkning er fra 1870 til Nutiden kun tiltaget med godt 2 Millioner. Landet har altsaa ikke haft den stærke Befolkningstilvækst som Evropas andre Stater, og dets relative Kreaturstyrke er vokset, hvad der

	1878		Gennemsnit af 1903—04	
	Indførsel	Udførsel	Indførsel	Udførsel
Heste Stkr.	66,214	45,423	117,600	11,100
Tyre og Stude —	114,189	122,994	101,200	3,600
Køer —	93,561	68,735	114,700	2,200
Ungkvæg —	58,762	99,365	100,100	4,300
Faar —	804,315	1,715,159	1,600	122,700
Smør Mill. Kg.	9.4	12.8	29.3	1.0
Ost —	5.7	3.0	17.1	1.3
Æg —	38.6	17.4	127.1	1.1

viser sig i, at det nu, i Modsætning til tidligere, har et (rigtignok kun meget lille) Udførselsoverskud af levende Heste, Hornkvæg, Svin og Grise. Men paa andre Omraader (f. Eks. af Smør) er dets Udførsel gaaet tilbage, og paa nogle Omraader (Æg, Ost) maa det nu indføre langt mere end for en Snes Aar siden. Forøvrig spiller Frankrig en forholdsvis underordnet Rolle i den internationale Handel med Landbrugsprodukter, det danner sammen med fransk Nordafrika en Toldenhed, og hvad det indfører af Landbrugsprodukter, kommer hovedsagelig fra Algier og Tunis. Nu tyde Forholdene paa, at Industrien mere og mere vil lægge Beslag paa de Landbrugsprodukter, der frembringes i Landet, og man mener, at Udførselen af de faa Varer, af hvilke der er Overskuds-eksport (saaledes Smør), vil formindskes.

Østrig-Ungarn har noget forøget sin iøvrig ikke meget store Overskudsudførsel af Heste, Køer, Okser og Tyre, og dets Nettoeksport af Æg er tiltaget ret betydelig. Derimod er Udførselen af Faar gaaet stærkt tilbage, Udførselen af Smør er lille og aftagende, og af levende Svin, Kød og Pølser er der nu Overskudsindførsel. — Italien havde i 1870'erne en betydelig Overskudsudførsel af levende Kreaturer, og der er endnu stadig Udførsels-

overskud, men det er aftaget saa stærkt, at Nettoeksporten nu er højst ubetydelig. Af Kød indføres mere end der udføres. Derimod er Overskudsudførselen af Smør, Ost og Æg vokset, dog ikke til nogen Højde af Betydning. — Schweiz har i Nutiden udviklet sig til en betydelig Industristat, der, naar Ost og kondenseret Mælk undtages, har Overskudsindførsel af levende Dyr og animalske Produkter. — I Belgien synes Kvægavlen nogenlunde at kunne holde Trit med den stigende Befolknings Fordringer. Nederlandene have endnu Udførselsoverskud af Kvægavlsprodukter, hvilket imidlertid for fleres Vedkommende (som levende Kvæg) er aftaget ret betydelig. — Sverige udvikler sig, som bekendt, stærkt i industriel Retning*), hvad der i høj Grad paavirker Landets Omsætning med Landbrugsprodukter: endnu i Gennemsnit af Aarene 1886—94 var der et Udførselsoverskud af samtlige Landbrugsvarer, men i 1902 var der en Merindførsel paa ca. 40 Mill. Kr. For Tiden har Landet Indførselsoverskud af Æg og undertiden af Flæsk og af Kød og Kvæg under ét; dets Smørudførsel er stagnerende eller vel nærmest aftagende. — I Norge er Antallet af Hornkvæg fra 1890 til 1900 aftaget med ca. 50000 Stkr., Landets Indførselsoverskud af Husdyrprodukter er derfor stigende og ret betydelig.

Man vil af denne korte Oversigt faa Indtrykket af, at i det hele og store er ogsaa Evropas Produktion af animalske Fødemidler nu vigende i Forhold til det baade absolut og relativt stigende Forbrug. Det er et Særsyn, naar Danmark helt op til Nutiden har udført voksende Mængder af dyriske Levnedsmidler, ingen af de andre evropæiske Stater har her kunnet følge det, kun faa have paa et enkelt Omraade forøget Udførselen, de fleste have formindsket den eller forøget deres Indførsler. — Ogsaa for de dyriske Fødemidlers Vedkommende er Evropa nu

*) I 1905 blev der oprettet 249 ny industrielle Selskaber med en Kapital af 32 Mill. Kr., medens 163 ældre Selskaber bleve udvidede med 46 Mill. Kr.!

langt mere afhængig af fjærne Landes Tilførsler, end det var for 20 og 10 Aar siden.

De Lande, fra hvilke Evropas Forsyning af Korn og animalske Fødemidler nu fortrinsvis finder Sted, ere Rusland, de Forenede Stater, Kanada, Argentina og Australien. For 20—30 Aar siden nævntes flere andre Lande som det evropæiske Landbrugs farlige Konkurrenter, men disse Lande ere nu mere eller mindre gaaede ud af Sagaen. Dette gælder Algier og Indien, hvis hyppige Misvækstaar svække dets Konkurrence — i Tiden fra 1771 til 1900 har der 23 Gange været Hungersnød i Indien, 3: hvert 5.—6. Aar. Dette gælder om Ægypten, som man mente skulde blive et af Evropas rigeste Forraadskamre, men hvor Hvededyrkningen ikke har holdt Skridt med Befolkningens Tilvækst, saaledes at Landet nu har stor Overskudsindførsel af Hvede, ligesom det maa indføre Majs, Ris og dyriske Produkter. Dette gælder endelig om et Land som Chile, der fra kornudførende er gaaet over til at blive kornindførende, og der nu indfører en Mængde levende Dyr fra Argentina.

(Slattes.)

Kapitelstakster for 1906.

(Efter Statistiske Meddelelser, IV. R., 22. Bind, 6. Hefte.)

	Rug		Byg		Havtø		Hvide Ærter		Graa Ærter		Bog-hvede		Boghvede		Smør		Flæsk		Hønning			
	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.		
Sjællands Stift (Bornholm undtaget)	10	24	10	27	7	21																
Møen							11	02	13	44	12	57										
Bornholm	10	27	10	17	6	99																
Fyens Stift	10	40	10	69	7	06																
Lolland-Falsters Stift:																						
forrige Halsted Amt	10	49	10	78	7	15	11	61	12	28	11	71										
forrige Maribo Klosters og Aalholm Amt	10	58	10	79	7	32	11	58	12	99	12	43										
forrige Nykøbing Amt	10	33	10	76	7	29	11	54	13	01	12	16										
Aalborg Stift:																						
Vendsyssel og Han-Herrederne	10	64	9	91	7	39																
Thy og Morsø	10	35	9	75	7	23																
Viborg Stift	10	47	9	87	7	12																
Aarhus Stift	10	27	10	29	7	16																
Ribe Stift:																						
Ribe Amt	11	15	10	08	7	68																
Vejle Amt	10	48	10	52	7	34																
Ringkøbing Amt	10	98	10	03	7	77																
I Gennemsnit for hele Landet	10	51	10	30	7	29	11	44	12	93	12	22	10	44	20	85	1	02	0	56	1	07
- - 1905	11	41	10	54	7	77	12	71	13	03	12	34	10	64	21	75	0	99	0	54	1	04
- - de sidste 10 Aar	10	28	9	74	7	16	11	73	12	22	11	52	9	95	21	07	0	97	0	50	0	98

*) 1 Td. Smør à 224 Pd.